АЛБАНСКА ГОЛГОТА

Аутори:

Слађана Бојковић
Ненад Антонијевић
Вељко Ђурић Мишина

На изложби је коришћен материјал:
са Интернет сајтова
Музеја жртава геноцида

„Али слика глади и није била тако страшна док се она само на појединцима сагледала, она је изазвала у нама праву грозницу узбуђења тек када су почеле пролазити крај нас хиљаде и десетине хиљада оних којима је авет глади својом суровом кичицом по воштаном, бледом лицу извајала грубе црте клонулости и одрицања.

То су били дуги, бескрајни, у врсте постројени редови гладне деце. Ишло их је четворо по четворо у војничком реду, а невојничка држања. Пролазили су, пролазили сат, два и три. Цео је покрет на друму застао да пропусти многобројне редове или се једва мицао једном половином друма колико је ова остала слободна.

Била су то све деца, млада као роса, још неогарених уста, тек одвојена од мајки и кућа и одмах поведена путем страдања и патње. Било је ваљда око 40.000 деце која су по наредби поведена у збег, како их непријатељ не би зграбио, јер су то она деца која ће марта месеца идуће године бити регрути... Њихова мршава тела, њихов неразвијене груди и непоуздан корак једини су још трагови њихова детињства, јер угашен поглед, оборене главе и тежак бол исписан на лицу даје им изглед стараца од осамдесет година...

Нисам ни слутио да су та деца на смрт осуђена... Нисам ни слутио да ће од четрдесет хиљада српске деце, за месец дана, тридесет и шест хиљада наћи гробове своје у снежним амбисима и смрдљивим барама...

Нисам ни слутио, велим, када су та деца, бледа и уморна лица, пролазила у недогледним редовима мимо мене, да она иду на своју Голготу и да је хришћанство према Српству тако сиромашно жртвама. Две хиљаде година ми славимо и жалимо четрдесет младенаца, мученика, колико је хришћанство у борби од неколико векова поднело на жртву, а ми за неколико дана бацамо на жртву четрдесет хиљада младенаца – мученика!“

Бранислав Нушић, *Деветстопетнаеста, Трагедија једног народа*, Утопија, Београд 2010, стр. 213-215.

Музеј жртава геноцида

БЕОГРАДСКА ТВРЂАВА
BELGRADE FORTRESS

Велики рат почео је нападом Аустро-Угарске на Србију 28. јула 1914. године. Потом су два велика војна савеза, силе Антанте и Централне силе, покренула до тада највећи оружани сукоб у историји човечанства. У првој ратној години српска војска и српски народ претрпели су огромне губитке али Аустроугари нису успели да спроведу планирано, то јест да Србију покоре за неколико месеци. Напротив, српска војска је извојевала две велике победе над аустроугарском: биле су то Церска битка августа и Колубарска битка децембра 1914. године. На овдашњим фронтовима је завладало затишје до јесени 1915. године.

Немачка и Аустро-Угарска започеле су 6. октобра нову офанзиву на Краљевину Србију. Њима се 15. октобра прикључила Бугарска.

Ангажовање Бугарске онемогућило је српској војсци повлачење долином Вардара, па је ускоро изгубила Ниш и Скопље, а пут ка Солуну био је прекинут.

Српска војска је добила могућност да се повуче ка јадранској обали захваљујући снажном отпору савезничке црногорске војске на нападе аустроугарске армије у Мојковачкој бици око Божића 1916. године, између Берана и Андријевице, у сектору Мојковца и на реци Тари. Аустроугарска војска је успорена у напредовању на фронту.

Врховна команда српске војске донела је 24. новембра 1915. одлуку о повлачењу војске преко планина Црне Горе и Албаније на обалу Јадранског мора. Повлачење је почело 3. а окончало се око 21. децембра 1915. године, када је у околину Скадра, Драча и Валоне, на албанској обали, пристигло најмање 110.000 војника и 2.350 официра. Преко Црне Горе је дошло 90.000, а преко Албаније 54.000 људи. У повлачењу је од хладноће, глади и исцрпљености живот изгубило најмање 72.000 људи а многи војници и цивили су на албанску обалу пристигли као тешки рањеници и болесници.

Тек 18. јануара 1916. после интервенције руског цара Николаја II Романова, италијанска и француска војска одлучиле су да помогну српској војсци. Ускоро су савезнички бродови организовали превоз војника и официра војске на Крф (Грчка) и у Бизерту (Тунис). До априла на Крф је пристигло више од 150.000 припадника српске војске и цивила.

Прве дане на Крфу обележило је масовно умирање српских војника, који су били изнурени од последица напорног преласка преко планинских предела Црне Горе и Албаније, или рањени у нападима албанских бандита. Савезници у почетку нису билу у стању да организују адекватан прихват толиком броју наших људи којима је требало указати помоћ. На мало острво Видо поред Крфа искрцавани су најтежи болесници и рањеници. Ту је организована болница, али за многе није било спаса. Како није било довољно простора да се сви они сахране, око 10.000 тела спуштено је у Јонско море, у „плаву гробницу“.

То повлачење било је један од највећих егзодуса у српској историји. Према званичним извештајима, у „Албанској голготи“ и првим месецима након ње, животе је изгубило више од 225.000 српских војника и цивила.

Опорављена српска војска већ је од априла 1916. са Крфа пребацивана на Солунски фронт и тамо ће остати до септембра 1918. године када је отпочела велика победничка офанзива која се завршила ослобођењем Отаџбине.

Der Große Krieg, später als der Erste Weltkrieg bekannt, begann am 28. Juli 1914 mit einem Angriff Österreich-Ungarn gegen Serbien. Danach leiteten die zvei grosen Militärblöcke, die Entente und die Achsenmächte den bisher gröseten bewaffneten Konflikt in der Geschichte der Menschheit ein.

Im ersten Kriegsjahr erlitten die serbische Armee und das serbische Volk riesige Verluste, aber das geplante Ziel, d. h. Serbien in wenigen Monaten zu unterwerfen, konnte Österreich-Ungarn nicht erreichen. Im Gegenteil, die serbische Armee erkämpfte zwei grose Siege über Österreich-Ungarn: die Schlacht von Cer im August 1914 und die Schlach von Kolubara im December 1914. Danach herschute an hiesigen Fronten relative Ruhe bis zum Herest 1915.

Detschland und Österreich-Ungarn starteten am 6. October 1915 eine Offensive gegen das Serbien. Am 15 October schlos sich ihhen Bulgarien an.

Das Engagement Bulgariens hidenerte das serbische Heer daran, sich durch das Vardar–Tal zurükzuziehen, so das bald Nisch und Skopje veroren wurden und der Weg in Richtung Thessaloniki war abgeschnitten.

Die serbische Armee bekam dank dem kräftigen Wiederstand des verbündeten montenegrinischen Heeres gegen die Angriffe der Österreichisch-Ungarischen Armee in der Schlacht von Mojkovac, zwischen Berane und Andrijevica, in Sektor Mojkovac und etlang das Tara–Flusses, um ortodoxe Weihnachten (Anfang Januar) 1916, die Möglichkeit, sich in Richtung Adriatische Küste zurückzuziehen. Das österreiche-ungarische Heer wurde in seinem Vorwärtskommen gebremst.

Das Oberkommando der serbischen Armee fällte am 24. November 1915 die Entscheidung über den Rückzug des Heeres in Richtung Adriatische Küste, über die Berge Montenegros und Albaniens. Der Rückzug began am 3. und endete gegen 21. Dezember des Jahres 1915. Am der albanishen Küste, in der Umgebung von Skutari, Dürres und Valona versammelten sich mindestens 110.000 Soldaten und 2.350 Offiziere. Über Montenegro kamen 90.000 und über Albanien 54.000 Menschen. Durch Kälte, Hunger und Erschöpfung starben während des Rückzugs mindestens 72.000 Menschen viele Soldanten und Zivilisten erreischten die albanische Küste als Sonwerverwurdete und Kranke.

Erst am 18. Januar 1916, auf Intervention des rusischen Zaren Nikolai II Romanoff, hin entschlossen sich Italiener und Franzolen, der serbischen Armee zu helfen. Bald wurde der Transport der Soldaten und Offiziere auf die Insel Korfu und nach Bizerta (Tunesien) durch alliierte Schiffe organiziert. Bis April 1916 erreichten mehr als 150.000 Angehörige der serbischen Arme, sowie Zivilisten, Korfu.

Die ersten Tage auf Korfu wurden gepräst durch das massenhafte Sterben der serbischen Soldaten, die als Folge der mühevollen Überquerung der montenegrinische und albanischen Berge erschöpft oder durch Angriffe der albanishen Banditen verwundet waren. Die Aliierten waren anfähglich nicht instande eine entsprechende Aufnahme für so ende grosse Anzal unserer Leute, alle notleidend, zu organisieren. Die Schwerstverwundeten und – kranken wurden auf Vido, eine kleine INsel neben Korfu verbracht. Dort entstand ein Feldlazzaret doch für viele gab es keine Retutune mehr. Da es nicht genue Platz gb, alle zu bestatten, wurden mehr als 10.000 im Ionishen Meer, in der schenannten “Blauen Gruft” seeebestatte.

Dieser Rückzug war einer der grössen Exidi un der serbischen Geschichte. Nach offizilien Berichten wessen der “Albanischen Golgotha” und den Monaten danach mehr als 225.000 serbische Soldaten und Zivilisten ihr Leben.

Die inzwischen serbische Armee wurde schon ab April 1916. von Korfu an die Thessaliki–Front verbracht der grossen siegreishen offensive, die mit der Befreiune des Vaterlandes endete.

Петар Карађорђевић, краљ Србије

Фрањо Јосиф, цар Аустроугарске

Вилхелм II, цар Немачке

Никола Петровић, краљ Црне Горе

Фердинанд, краљ Бугарске

ЗАТИШЈЕ У 1915. ГОДИНИ

После велике победе српске војске у Колубарској бици, децембра 1914, на српском фронту до почетка јесени 1915. године владало је затишје.

Аустроугарска Балканска армија и 11. немачка армија, око 500.000 војника, 10 ескадрила авиона и снажном речном флотилом на Дунаву и Сави, покренуле су 6. октобра 1915. највећу офанзиву на Србију. До 15. октобра, упркос крајњем пожртвовању српске војске, аустроугарска и немачка војска заузеле су Београд, Смедерево, Пожаревац и Голубац и створиле шири мостобран јужно од Саве и Дунава, присиливши српске трупе на повлачење према Јужној Србији.

Тог истог дана, 15. октобра, без објаве рата, Бугарска је напала Србију. Две комплетне армије потиснуле су слабе српске јединице, продрле у долину Јужне Мораве код Врања и до 22. октобра 1915. заузеле Куманово, Штип, Скопље, прекинуле моравско-вардарску комуникацију и онемогућиле повлачење српске војске према грчкој граници и Солуну.

Друга половина октобра и почетак новембра протекли су у повлачењу српске војске према југу. Српска војска и избеглице нашле су се у безизлазној ситуацији на Косову и Мехотији. Пут према Солуну био је пресечен. Аустроугарска војска са северозапада, немачка војска са севера и бугарска армија са југа и истока напредовале су према Косову с циљем да униште српску војску у расулу. Српској војсци и избеглицима преостајало је само да пут спаса према савезницима и јадранској обали потраже у повлачењу преко албанских планина.

Стога су, када су одбацили могућност капитулације, државни врх и Врховна команда српске војске су 24. новембра 1915. године одлучили да се трупе војске повуку преко Црне Горе и Албаније ка јадранској обали.

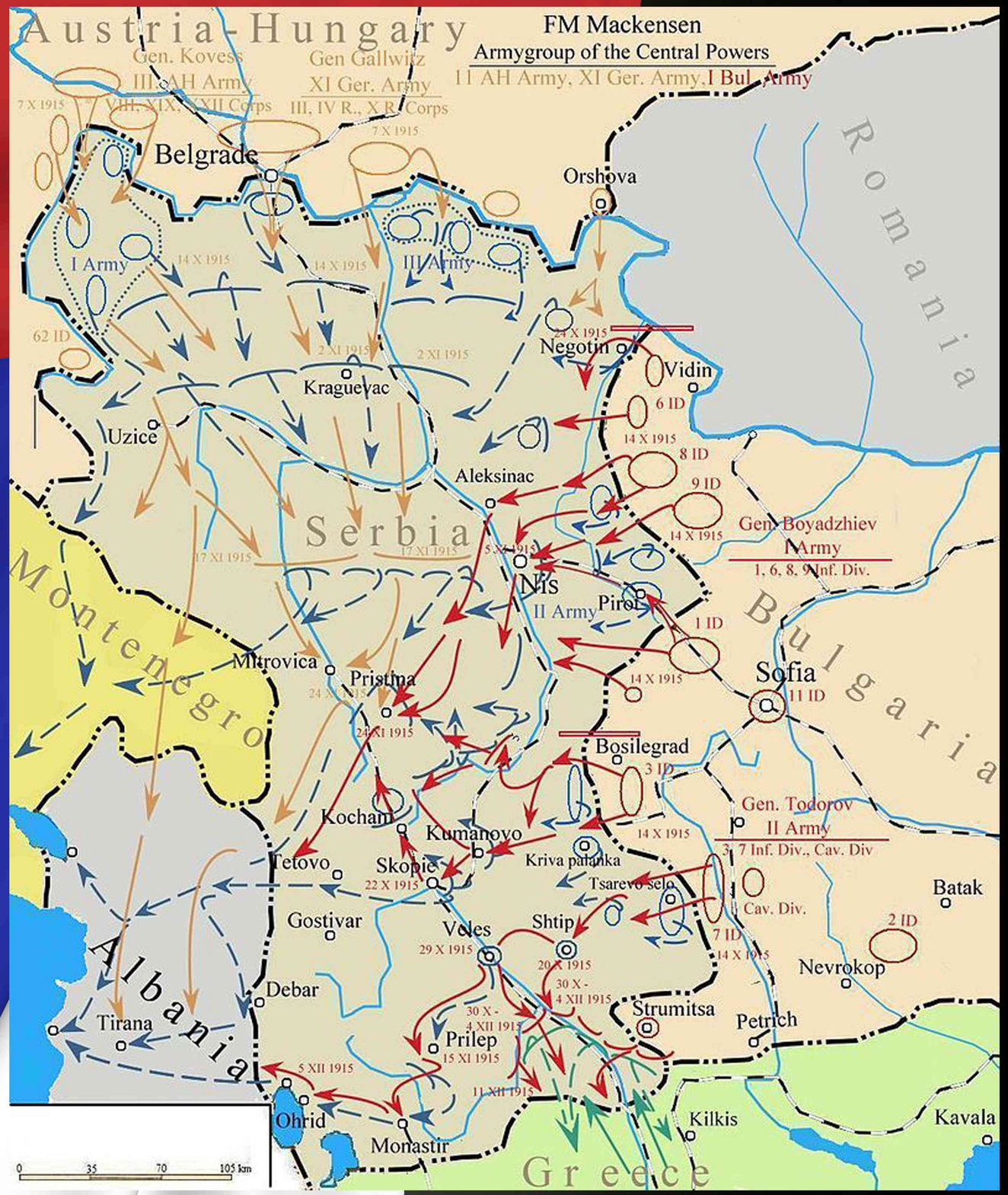

Црногорска војска (око 6.500 војника) под командом сердара Јанка Вукотића зауставила је аустроугарску офанзиву (око 20.000 војника и 70 топова) у борби 6-7. јануара 1916. код Мојковца и тако омогућила српској војсци да се повуче ка Јадранском мору.

Le Petit Journal

ADMINISTRATION
61, RUE LAFAYETTE, 61
Les manuscrits ne sont pas rendus
On s'abonne aux Postes
dans tout les Bureaux de poste

5 CENT. SUPPLÉMENT ILLUSTRÉ 5 CENT.

26me Année — Numéro 1.304

DIMANCHE 19 DÉCEMBRE 1915

ABONNEMENTS

	PR UN AN	SIX MOIS
SEINE et SEINE-ET-OISE	20 fr.	10 fr. 50
DÉPARTEMENTS	24 fr.	12 fr. »
ÉTRANGER	32 fr.	16 fr. »

Le roi et la reine de Monténégro saluent les troupes qui partent au feu

Voir aux pages 4 et 5 la grande planche sur les Drapeaux et Décorations militaires des pays alliés

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Краљевина Србија окупирана је у офанзиви крајем новембра и почетком децембра 1915. године. Централне силе су биле сложне у ставу да Србију треба уништити као државу. Постојали су различити планови који су осликавали постојеће претензије у аустријском и угарском делу државе око поделе територије Србије (анексија, војна управа, протекторат, колонизовање Мађара и Немаца). Бугарска је имала велике територијалне аспирације, које је Немачка одобравала. Немачка арбитража је пресуђивала шта ће од окупиране српске територије припасти Аустро-Угарској а шта Бугарској.

На аустроугарском окупационом подручју формиран је Војни генерални гувернман који је обухватао округе Београда, Шабца, Ваљева, Смедерева, Крагујевца, Горњег Милановца, део ћупријског округа, Ужице, Чачак, Крушевац, Пријепоље, Косовску Митровицу и Нови Пазар.

Бугарско подручје је обухватало источну и јужну Србију и део централне Србије, део Косова и Метохије и Македонију. У Нишу се налазило седиште Војноинспекцијске области Морава (чинили су га окрузи Пожаревац, Неготин, Зајечар, Ћуприја, Ниш и Врање), а у Скопљу седиште Војноинспекцијске области Македонија.

Обе окупационе управе су биле крајње безобзирне и бестијалне у свом поступању према српским цивилима, српској култури и српској Цркви. Становништво је масовно интернирано у логоре на територији аустроугарске монархије, где је током рата формирано око 50 концентрационих логора и још око 20 у Хрватској, Славонији, Срему и Босни. Највећи је био у Добоју. У логоре су затварани не само Срби из Србије, Црне Горе, већ и Срби који су били држављани Аустро-Угарске.

Аустро-Угарска је забранила ћирилицу и увела „хрватска слова“, то јест латиницу. Систематски су опљачкани бројни музеји, архиви и библиотеке. Девастирани су бројни православни манастири, поскидана су црквена звона. Привредна експлоатација Србије водила је ка масовном изгладњивању становништва.

Бугарска је целокупно словенско становништво Македоније и Моравске области прогласила за бугарско. Са бугарском војском, полицијом и чиновницима дошли су и бугарски учитељи. Насилно је уведен бугарски језик. Српка имена су преиначена у бугарска, забрањене су српске славе, српска народна ношња. Бугари су током напада на Србију октобра 1915. чинили страшне злочине над ратним заробљеницима, рањеницима и цивилима. Након окупације спроведена је депортација и интернација учитеља, свештеника, официра. Многи од њих су сурово физички ликвидирани. На окупираном подручју које су држали Бугари српско становништво било је обесправљено, понижавано, израбљивано...

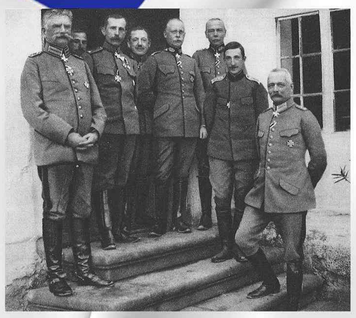

ОКУПАЦИЈА

„Уништивши тешко наоружање, српска војска се преко Албаније повлачила у три правца. Први од њих водио је од Пећи, преко Андријевице и Подгорице до Скадра. Други правац кретања ишао је од Приштине и Љум Куле, преко Спаса, Флети и Пука до Скадра и Љеша. Трећа линија одступања водила је од Призрена и Љум Куле ка Пишкопеји, Дебру и Елбасану. С исцрпљеном војском, без хране и муниције, повлачили су се и краљ Петар, регент Александар, министри, народни посланици, поједине стране дипломате попут француског посланика Огиста Бопа, интелектуалци. Сви заједно стапали су се у огромном мноштву избеглог становништва, које је страховало од албанских напада и одмазди. Све време на путу преко албанских планина пратили су их глад, заразне болести, ледене кише, снег, велике хладноће и непријатељска албанска племена, упркос подршци јединица Есад-паше Топтанија. Иза колоне, која је споро напредовала, остале су десетине хиљада помрлих од глади и зиме или убијених у нападима. Ово беспримерно страдање већ су савременици назвали Голготом Србије. ”

Мира Радојевић, Љубодраг Димић, Србија у Великом рату 1914-1918, Кратка историја, Српска књижевна задруга, Београд 2014., стр. 185-186.

ПОВЛАЧЕЊЕ

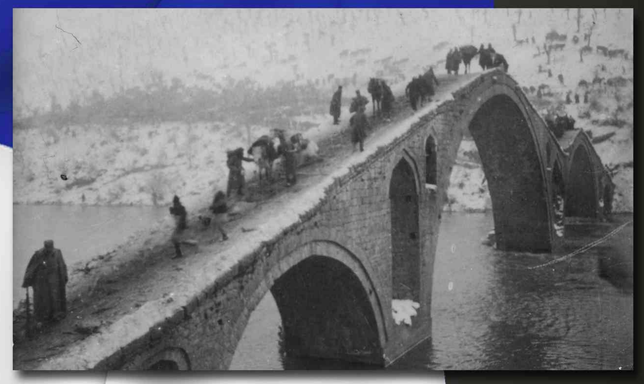

ПОВЛАЧЕЊЕ

ПРЕКО РЕКЕ СЕМЕНИ 1916г.

„И после дугих патњи, дугог тумарања и страдања по снежним албанским планинама, кроз које смо лутали не знајући ни пута ни стазе и које смо засејали гробовима наших драгих; изморени, изломљени, изгладнели, прозебли и оголели, почесмо из разних кланаца избијати, са разних се страна прибирати и са разних висова силазити ка обалама које сунце греје.

На тим пустим обалама проводићемо беле ноћи и црне дане, чежњиво погледајући да нам Европа добаци мрве хлеба или да се на зеленоме хоризонту појаве бродови, на којима ће се вити застава која означава онога што је преостало од читавог једног народа.“

Бранислав Нушић, Деветстопетнаеста, Трагедија једног народа, Београд 2010, стр. 7.

НА АЛБАНСКОЈ ОБАЛИ

Доласком на албанску обалу је била окончана тек прва етапа страдања јер на обалама Албаније није било довољно хране ни санитетског материјала. Мада је доста хране стигло у Бриндизи, италијанска морнарица је споро пребацивала те количине. Српски посланици извештавали су о тешком стању српске војске. На висини историјског тренутка био је и регент Александар Карађорђевић. Иако озбиљно болестан одбио је да се пребаци у Италију већ је остао са својом војском и народом. Његово драматично писмо, тачније очајнички апел, руском цару Николају, имало је ефекта.

Руски цар упутио је силама Антанте ултиматум са следећом садржином: „Уколико се српска војска одмах не избави из Албаније Русија раскида савез са Антантом и склапа сепаратни мир са Немачком.“

Коначно су од стране Савезника предузете конкретне мере. Првих 12.000 Срба евакуисано је у Бизерту (Тунис). До 21. фебруара 1916. године 43 савезничка брода су евакуисала преко 150.000 српских војника на Крф (Грчка), острво спаса како су га Срби назвали.

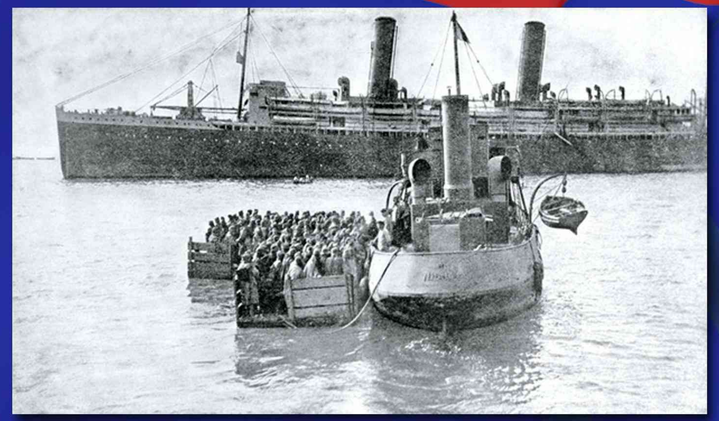

НА КРФУ

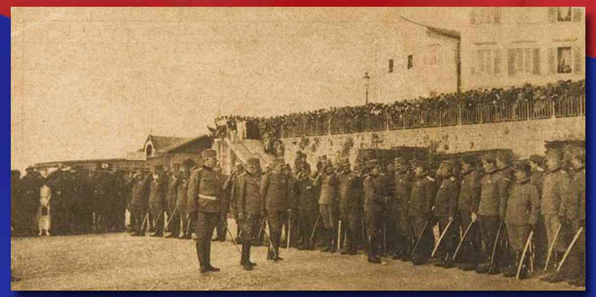

Краљевина Србија је мобилисала од почетка рата 28. јула 1914. до октобра 1915. године 9.939 официра и војних чиновника, 697.062 подофицира и редова, укупно око 710.000 људи.

Губици српске војске (убијених, умрлих од рана или болести):

а. од 28. јула до краја 1914. године: 69.022
б. до септембра 1915. године: 56.842,
в. у повлачењу 1915. године; 227.278

Умрло на Крфу (Видо) 10.600, не зна се колико је бачено у море, али се рачуна око 10.000 људи.

„Губици савезника у светском рату 1914-1918. године“, Ратник, месечни војни-научни часопис, Београд 1927, стр. 117-132.

КРФ И ВИДО

СЕЋАЊЕ

Милутин Бојић, **Плава гробница**

Стојте, галије царске! Спутајте крме моћне!
Газите тихим ходом!
Опело гордо држим у доба језе ноћне
Над овом светом водом.

Ту на дну, где шкољке сан уморан хвата
И на мртве алге тресетница пада,
Лежи гробље храбрих, лежи брат до брата,
Прометеји наде, апостоли јада.

Зар не осећате како море мили,
Да не руши вечни покој палих чета?
Из дубоког јаза мирни дремеж чили,
А уморним летом зрак месеца шета.

То је храм тајанства и гробница тужна
За огромног мрца, к'о наш ум бескрајна.
Тиха као поноћ врх острвља јужна,
Мрачна као савест, хладна и очајна.

Зар не осећате из модрих дубина
Да побожност расте врх вода просута
И ваздухом игра чудна питомина?
То велика душа покојника лута

Стојте, галије царске! На гробу браће моје
Завите црним трубе.
Стражари у свечаном опело нек отпоје
Ту, где се вали љубе!

Јер проћи ће многа столећа, к'о пена
Што пролази морем и умре без знака,
И доћи ће нова и велика смена,
Да дом сјаја ствара на гомили рака.

Али ово гробље, где је погребена
огромна и страшна тајна епопеје,
Колевка ће бити бајке за времена,
Где ће дух да тражи своје корифеје.

Сахрањени ту су некадашњи венци
И пролазна радост целог једног рода,
Зато гроб тај лежи у таласа сенци
Између недра земље и небесног свода.

Стојте, галије царске! Буктиње нек утрну,
Веслање умре хујно,
А кад опело свршим, клизите у ноћ црну
побожно и нечујно.

Јер хоћу да влада бескрајна тишина
И да мртви чују хук борбене лаве,
Како врућим кључем крв пенуша њина
У деци што кликћу под окриљем славе.

Јер, тамо далеко, поприште се зари
Овом истом крвљу што овде почива:
Овде изнад оца покој господари,
Тамо изнад сина повесница бива.

Зато хоћу мира, да опело служим
без речи, без суза и уздаха меких,
Да мирис тамјана и дах праха здружим
Уз тутњаву муклу добоша далеких.

Стојте, галије царске! У име свесне поште
Клизите тихим ходом.
Опело држим, какво не виде небо јоште
Над овом светом водом!